

Р Е Ц Е Н З И Я

От проф. Станислав Минков Памукчиев

За присъждане на образователна и научна степен **"ДОКТОР"** в направление "Научно и практическо проучване"

Докторант: **гл.ас.Правдолюб Иванов**

"Сайт - спесифик арт: мястото и неговото произведение"

Дали да преместиш работа означава да я разрушиш?

Практиките на сайт - спесифик арт са съществена, активна част от новата история на световното изкуство. Историзирането и теоретизирането на явлениято, започнало в 60-те години на ХХ-ти век, е съсредоточено основно върху американското и европейското изкуства. Културните периферии и техният продукт са извън фокуса на официализираната история на изкуството. Тези практики, получили специфично развитие и у нас от края на 80-те години, са приветствани от критиката, но още търсят своята задълбочена теоретична обосновааност и социализация. Тези специфики на локалния контекст дават енергия на теоретичното изследване на Правдолюб Иванов.

Правдолюб Иванов е от най-активно работещите съвременни художници и неговите творчески търсения, изразяват обновителните енергии при смяната на художествените модели от началото на 90-те години. Респектира неговата творческа биография на автор с широк спектър от артистично изразени концептуални подходи. През своята лична опитност и творческа ориентация, авторът навлиза съсредоточено, аргументирано, аналитично, за да построи своят дисертационен труд. Иванов организира своята докторантска теза структурно ясно в увод, пет глави и заключение. Целите на изследването са да насочи поглед към тези съвременни практики, да положи исторически и теоретични ориентири на художествените явления в една постоянно разширяваща се територия на съвременното изкуство. Прави се опит за навлизане в актуална проблематика, която в българската теория няма цялостна разработка, до този момент. Авторът разбира трудността да се дефинират ясно очертаванията на явлениято и както сам изяснява своята цел е да "...събере в обозрим формат някои от водещите анализи на сайт - спесифик арт, да отбележи основните проблеми, с които се занимава това изкуство, както и различните стратегии за неговото осъществяване".

Изследването поставя ред въпроси, свързани със степента и

характера на обвързаност на произведението с мястото, за мястото като природен топос или като контекстуална значимост, за мястото генерирало социално - политически енергии или културна памет.

От позицията на активно работещ и наблюдаващ тези развиващи се процеси, авторът отваря ред въпроси за валидността на зададените постулати от класиците на сайт - спесифик, и затова дали съвременните практики не излизат от първоначалната парадигма. Авторът споделя тезата за развитието на сайт - спесифик като артистична стратегия участваща във формирането и натрупването на критични енергии за моделиране на публичното пространство.

В началото на своето изследване Правдолюб Иванов закономерно посочва историческите предпоставки и мотивации за появата на това изкуство през 60-те години, за родствеността с ленд-арт, енвайърмънт арт, минимализъм и концептуално изкуство. Робърт Смитсън и Ричард Сера задават парадигмата на това изкуство като ясна връзка между средата и артистичната намеса. Авторът отдава заслужено внимание на изключителни автори като Смитсън, Майкъл Хейзър, Ричард Лонг, Денис Опенхайм, Ричард Сера, с техните изумяващи мащаби и радикални намеси в природната среда. По думите на автора: "Това са човешки отпечатъци върху безличната и инертна природа, с чудовищни размери, изпълнени с нечовешка прецизност." Анализът навлиза в трудния опит да се открият различията в характеристиките и мотивациите на ленд арт реализации между американските и европейските художници. За разлика от американците, британски художници като Хамиш Фултън и Ричард Лонг реализират резултата на своите усамотени преходи, с търсене и извеждане проекциите на духовно или митологично единение в природното. Тази концептуална отлика може да бъде обяснена с друга дълга културна и духовна традиция.

Особено интригуващ е разказът и анализът на уникалните артистични действия на значими автори като: Курт Швитерс, Грегор Шнайдер и Майк Нелсън, чиито индивидуални стратегии могат да бъдат причислени към крайно странните, с парадоксално отношение към мястото. По определението на Делъоз и Феликс Гатери къщата "Мерцбау" на Курт Швитерс "...саботира себе си и се саморазрушава, където нейното създаване и начало на разрушение съвпадат". Още по - парадоксална е "Къщата Ур" на Грегор Шнайдер - като своеобразна трансмутация на обитаването и психичната среда. Разказан е и проекта на Майк Нелсън с който той премества място - ситуация, показано на Истамбулското биенале /2003г./в британския павилион на Венецианското биенале/2011г./, с цялата породена сложност, до объркване на възприятията и културните конотации. Авторът достига до извода, че за голяма част от произведенията, работещи със средата, мястото на зрителя е определено, докато в описаните проекти, като че ли зрителят е допуснат по необходимост - причина извън стратегиите на авторите.

Правдолуб Иванов проследява с много увлекателни примери развитието на формите и етапите на сайт - спесифик арт - феноменологичен, социално - институционален, дискурсивен - изведени теоретично от водещата изследователка на това изкуство Миун Куон. Феноменологичното е потърсено в наследството от модернизма и минимализма. Мегареализациите на Ричард Сера предизвикват перцептивно - психични реакции, създават променена осезаемост на собственото тяло в движение. Позовавайки се на Куон, авторът търси различията в сайт - спесифик решения произтичащи от традициите на минимализма и практиките основани на социален витализъм и критична енергия. Проследено е развитието от мястото като топос, към мястото като дискурсивно поле за критични намеси. Важно заключение е, че тези промени очертават тенденция към дематериализиране и деестетизиране. " Сайт - спесифик изкуството върви срещу институционалните навици, продължава да се противопоставя на превръщането на изкуството в стока за пазара и усвоява стратегии, които са агресивно анти - визуални, информативни, базирани на текст, дидактични и нематериални взети заедно жестове, събития и пърформанси, ограничени във времето."/Миун Куон/. Тези форми на изява, все повече се мотивират от антропология, социология, история, урбанизъм, политическа теория, философия. В дисертационният труд се извежда и подчертава новата роля на художника, в която той изследва, организира, провокира, промъква се във "функционални междини" и "институционални пролуки". Институционалните системи са катализаторите на артистична активност. Качество на дисертационният труд са описаните художествени стратегии и опитите да бъдат институционализирани и включени в оборота на културна продукция в друга форма на арт - стока. Дадени са примери на публично изкуство, превърнато в откровена, макар и монументално значима декорация. За механизмите на реализация и социализация са посочени културни политики, които подсиgurяват и дават публичност на формите на обществено изкуство. Като примери са разгледани стратегически програми в САЩ за обществено изкуство, които обвързват институционално и политически огромни масиви арт продукция. Разказаният случай с премахването на "Наклонената арка" на Ричард Сера, с неговата функция на "тревожещо препятствие", е особено показателен. "Творби, които са направени в контекстуалната рамка на държавни, образователни и религиозни институции, са подложени на риска да бъдат прочетени като белег на тези институции."/Р.Сера/ Анализирайки свръхинституционализацията на изкуството в САЩ, авторът достига до критичния въпрос за прекомерното инструментализиране и присвояване на неговите активи, и отместване от първоначалната алтернативна природа на явлението. В този манипулативен процес, употребите на пост сайт форми достигат мутациите на политически "прогресивни" арт практики.

В дисертационния труд е отделено заслужено място на световно значимото присъствие на Кристо и Жан Клод в съвременното изкуство. Чисто образователно е полезна разказаната история на Христо Явашев, с интригуващи факти от създаването на десетки проекти, на особено значимите като "Бягащата ограда" и "Опакованият Райхстаг". Споровете около опаковането на Райхстага на високо политическо ниво са в амплитудата от "дискредитиране на държавен символ" - до "културна икона на успешното обединение на Германия". Завихрянето на политико - исторически енергии далеч надхвърля формално - естетическите измерения на този изумителен проект. Принос в структурния анализ на тази творба е семиотичният, културологичен прочит на Беатрис Хансен, който търси скрити препратки към метафизичната ритуалност на забулването. Райхстагът е проект знаменателен за вътрешната противоречивост между чистотата на артистичните намерения и комерсиалната и политическа свръхексплоатация на събитието. Иванов подробно обхожда различни аспекти и проекции на този културен феномен и се включва в и без друго затрудненото говорене за творчеството на Кристо и Жан Клод. Авторът прави важният извод, че "...изкуството в обществената среда излиза от територията на изкуството и навлиза в много сфери на живота като територия на политическото и на обществения консенсус."

В дисертационния труд, с десетки примери се прави опит за откриване на структурните и концептуални различия в практиките на европейските художници, отчита се особената ефимерност, хармоничност, по-малък мащаб и ритуална митопоетика на автори като Хамиш Фултън, Ричард Лонг или Джузепе Пеноне. Анализират се особеностите в практиките на Даниел Бюрен. Авторът стига до извода, че независимо от глобализационните процеси, много локални истории остават все още изключени от официализирания прочит, писан от перспективата на западната история на изкуството. Тук интригува вмъкването в текста, на уникалните практики на московската група "Колективни действия" и на автори като Иля Кабаков, Ерик Булатов и Дмитрий Пригов. Намирането по определението на Манастирски на "празни зони", на включването в пространства, лишени от принадлежност, е колективен патос на съпротива, на определяне и превръщане на пустото място в специално - с множество значения.

След обзора на световните практики на сайт-спесифик арт, дисертационната разработка навлиза в развитието на българската артистична сцена. През погледа на редица активно работещи изкуствоведи, Правдолюб Иванов характеризира периода на т.н. N - форми, първите прояви на хепънинг, инсталации, концептуално изкуство, реди мейд от края на 80-те и началото на 90-те год на ХХ-ти век. Опити, които авторът разглежда като "осъзнаване на мястото", на творбата извън институцията на изкуството и далеч от погледа на официоза. За повечето

от тези акции е валиден изводът, че "Мястото е използвано като даденост и не са обмислени неговите контекстуални параметри." Разказани са десетки успешни реализации на Дан Тенев, Цветан Кръстев, "Хамелеонът" на група "Градът", който задейства определени реакции в контекста на социално - политическите процеси в страната от този период. Авторът анализира първите сайт-спесифик работи на Недко Солаков и неговите концептуални подходи за работа с мястото. Разказани са парадоксалните находки на Д-р Гатев, Лъчезар Бояджиев, Иван Мудов и редица други активно експериментиращи автори от това време.

В общия процес на развитие, Правдолюб Иванов полага резултата на своите творчески търсения. Анализира три свои знакови работи с характерни и различни концептуални подходи. "Паметник на незнайната перачка"/2005г./, в Люксембург, се инспирира от антикварна снимка на няколко перачки в пейзажа, и заиграва антропологичната и социална история на града. Особено социално и етнокултурно значима е работата, реализирана в Аугсбург, Германия, "Светлина, повече светлина"/2011г./, която активира осъзнаване на религиозната толерантност, "...доколко сме способни да приемем чуждия в нашето пространство, и доколко чуждия е капсулиран в своето..."/Пр.Иванов/. Тук работи с успех концептуалната стратегия на "размяна на символни предмети", със задвижване на сложни социокултурни, екзистенционални и религиозни съдържания. Значим проект, с множество варианти на реализация в България, Германия, Полша, Швейцария, Гърция, е "Половин"/Половин истина/. Изключително икономичен, с тихо присъствие, с характер на анонимна акция - с поставянето си в различни активни институционални пространства, разположеният по дължина надпис "Половин истина", активира множество смислови ресурси, породени от сблъсъка на посланието с контекста на мястото.

С опита на активно действащ съвременен художник, Правдолюб Иванов стига до важни изводи за социалното битие на българското сайт - спесифик и концептуално изкуство, за състоянието на институциите, за администрирането и финансирането на този тип изкуство. Тези анализи носят тревожния извод. и пожелание в една неясна перспектива.

В заключение, научните приноси на докторантския труд могат да бъдат резюмирани:

- За първи път се събира и систематизира обемен материал за актуални художествени стратегии и практики на сайт - спесифик арт в световното и съвременното българско изкуство. Описани и анализирани са творческите постижения на десетки водещи имена на съвременното изкуство;

- За първи път са положени основните исторически и теоретични ориентири за проникване в явлението сайт - спесифик арт, за разбиране на различните стратегии при неговите реализации.

- За първи път се прави опит да се анализират, съпоставят и

определят специфичните характеристики и отлики на сайт-спесифик практиките в САЩ, Европа и локалните художествени сцени;

- Проследен е българският художествен опит в областта на сайт спесифик, видян в неговите културно исторически особености и в общите параметри на това изкуство, в условията на интензивен обмен и взаимопроникване на художествени идеи в глобализацията се свят.

Авторовата теза е изведена и защитена с коректно втъкани в смисловата канава, позовавания и цитати от авторитетни теоретици, критици, културолози, социолози и философи на изкуството. Респектира обемът и качеството на обработената теоретична материя. Езикът, на който се вербализира тази сложна проблематика, е научно и интелектуално издържан, без да е самоцелен и терминологично претенциозен. Публикациите на автора по разглежданата проблематика, съответстват на теоретичните съдържания в дисертационния труд.

Убеден в актуалността и значимостта на докторантската теза, в задълбочеността на изследването и анализа на сложни, проблемни зони на световното и българско съвременно изкуство, считам че представеният дисертационен труд, отговаря на изискванията на закона за РАСРБ, и давам висока положителна оценка. В качеството си на рецензент, категорично предлагам на докторанта - **гл.ас. Правдолюб Иванов**, да бъде присъдена образователната и научна степен "**ДОКТОР**", в направление "Научно и практическо проучване".

Август 2015г.

проф.Станислав Памукчиев